

EV HİZMETİNDE ÇALIŞANLARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ: ÇALIŞAN VE ÇALIŞTIRAN EKSENİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Doç.Dr.Sinem Yıldırımalp

Sakarya Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü,
ssac@sakarya.edu.tr

Doç.Dr.Emel İslamoğlu

Sakarya Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü,
emelc@sakarya.edu.tr

Özet

Günümüzde ev hizmetleri sektörü, çalışan kadının evi ile işi arasındaki boşlukları ve yetersizlikleri doldurmak amacıyla ortaya çıkan önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Türkiye’de ev hizmetinde çalışanların, çalışma koşullarından ve yasal düzenlemelerden kaynaklanan birçok sorunları bulunmaktadır. Uzun çalışma saatleri, sosyal güvenlikten yoksunluk, dinlenme süreleri, haftalık izin, ücretler ev hizmetinde çalışanların karşılaştıkları güçlükler arasındadır. Ayrıca ev hizmetinde çalışanlar İş Kanunu kapsamı dışında kalmakta, Borçlar Kanunu kapsamında değerlendirilmektedirler. Türkiye’de ev hizmetinde kayıt dışılığın yaygın olduğu ve ev hizmeti sektöründe çalışanların büyük bölümünün kadınlardan oluştuğu bilinmektedir. Bu çalışma ev işçisi kadınların sosyal güvenlik alanındaki mevcut durumlarına ve sorunlarına ışık tutmak ve sorunlar için öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ev Hizmetleri, Sosyal Güvenlik, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

DOMESTIC WORKERS’ SOCIAL SECURITY: AN EVALUATION ABOUT THE AXIS OF EMPLOYEE AND EMPLOYER

Abstract

Nowadays, house service sector has become a prominent work area to fill the gaps and inefficiencies between working womens’ work and houses. Domestic workers have lots of problem causes by working conditions and legal arrangements in Turkey. Long working hours, lack of social security coverage, rest periods, weekly rest, wages are some of difficulties facing domestic workers. Furthermore domestic workers are excluded from the scope of the Labour Law but are covered by the Law of Obligations. This study seeks to inform on the labour market status, working conditions, legal arrangement and problems of organization of women employed in domestic works without social protection. Informality is a predominant feature of domestic work in Turkey and domestic work sector is largely comprised of woman workers. Study aims to shed some light on the current situation and problems of domestic workers field of social security and to develop solutions for these problems.

Key Words: Domestic Works, Social Security, Law on Social Security and General Health Insurance

1.Giriş

Son yıllarda hızla genişleyen ve yerli kadınların yanı sıra göçmen kadınlara da önemli bir istihdam seçeneği sunan ev hizmeti sektörü birçok ülkenin ulusal yasalarında özel ve genel koruyucu hükümler ile düzenlenmektedir. Ancak kapsamlı yasal düzenlemelerin bulunmayışı, ev hizmeti alanında çalışanların sorunlarının çözülmesi önünde engel oluşturmaktadır. Ev hizmeti alanında çalışanların ücret, çalışma ve dinlenme süreleri, iş yükü ağırlığı, iş kazası ve meslek hastalığı riski, özel yaşamın mahremiyeti, şiddet ve taciz gibi birçok sorunu bulunmaktadır. Sosyal güvenceden yoksunluk, bu sorunlar arasında ilk sırada yer almaktadır.

Bu kapsamda Türkiye’de 1.Nisan.2015 tarihinde yürürlüğe giren Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanunun Ek 9. Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ ile ev hizmetinde çalışanların sigortasız çalışma / çalıştırılmasına ilişkin bir düzenleme getirilmiştir. Düzenleme ile ev hizmetinde çalışanlar, bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı üzerinden sigortalı olacaklardır.

Yasal düzenlemelerin yapılması kadar, herkes tarafından bilinmesi ve uygulamaya geçirilebilmesi de önem arz etmektedir. Bu çalışma ile Nisan 2015 itibariyle yürürlüğe giren yeni düzenlemenin pratik yaşamda karşılığını ne derece bulduğu ve sistemin işleyişi önündeki engellerin tarafların görüşüyle tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Belirtilen amaç doğrultusunda ev hizmetinde çalışan 20 kadın ve ev hizmeti talep eden, ev hizmetlisi çalıştıran 20 kadın ile mülakat gerçekleştirilmiştir.

2.Ev Hizmeti ve Ev Hizmeti Alanında Yaşanan Sorunlar

Birçok ulusal yasada özel ve genel koruyucu düzenlemeler ve tanım bulunmasına rağmen yaygın kullanımda tek bir tanımına rastlamanın mümkün olmadığı (Karaca ve Kocabaş,2009:162) ev hizmeti kavramı, geniş anlamda bir hanedeki ev halkının kendini yeniden üretmesine katkıda bulunan ve ücret karşılığında, çoğunlukla ev halkı dışından temin edilebilen her türlü ev içi hizmeti ifade etmektedir.

Uluslararası belgelere ve ulusal yasalardaki özel ve genel koruyucu düzenlemelerde yer verilen ifadelere bakıldığında ev hizmetlerinin, hizmetçi, aşçı, çocuk bakıcısı, uşak, kahya, şoför, bekçi, bahçıvan gibi ev hizmetleri çalışanları tarafından yapılan, bir evin hizmeti ile ilgili işler olarak (Eurofound,2005; Ramirez-Machado, 2003) tanımlanmaktadır. TÜİK, Hane Halkı Gelir Tüketim Anketi (HHGTA) tarafından yapılan tanımlamada ise ev hizmetleri, evlerde yaptırılan hizmet işleri olarak ifade edilirken, ev hizmetinde çalışanlar; “ Bahçıvanlar (özel), bekçi (özel; ev, tarla, mülk vb. benzeyen), evde çalışan aşçılar, evde çalışan dadılar, mürebbiyeler, evde çalışan hizmetçiler, eve gelen özel öğretmen (evde özel ders), evlerde yaptırılan hizmet işleri, gündelikçi, temizlikçi kadınlar, kahyalar, uşaklar, kapıcılar, seyis, şoför (özel)” olarak ifade edilmektedir.

Günümüz koşullarında kadınların çalışma hayatına girmesi ile birlikte çocuk ve yaşlı bakımını da içerecek şekilde genişleyen ev hizmetleri, her hafta farklı bir evi

temizleyen işçilerle, dadı ya da hizmetçi olarak çalışan ve bazen çalıştığı evde yaşayan işçileri kapsayan bir istihdam alanını oluşturmaktadır (Erdem ve Şahin,2008).

Ev işinin dışarıdan alınıp satılabilen, ticarileşen bir hizmet hatta sektör haline gelmesi nedeniyle günümüzde, özellikle orta ve üst gelir seviyelerine sahip ve her iki eşin de çalıştığı pek çok aile, ev hizmetleri çalışanı istihdam etmektedir. Evlerine, ev hizmeti işleri için çalışacak birey alan kadınlar, yerli işgücünden yararlanabilecekleri gibi, son yıllarda giderek yaygınlaşan, gelişmekte olan ülkelerden ev içi hizmetlerde çalışmak üzere gelen göçmen kadınları ya da Suriyeli göçmenler gibi gelir getirici bir iş arayan vasıfsız göçmen kadınları da istihdam edebilmektedirler.

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de ev hizmeti çalışanları sayısının hızla artış gösterdiği bilinmesine rağmen, bu sayılar istatistiklere yansımamaktadır. Ayrıca ifade edilen rakamların da gerçeği yansıtan sağlıklı bilgiler olmadığı tartışılmaktadır. Görünürlük problemi ile karşı karşıya kalan ev hizmeti sektörü çalışanları çalışma koşullarından ve yasal düzenlemelerden kaynaklanan birçok sorun yaşamaktadırlar. Ev hizmeti çalışanlarının sorunlarının temelinde yasal düzenlemelerden kaynaklı yetersizliklerin olduğu bir gerçektir. Gerek ev hizmeti sektörüne ve ev hizmetlilerinin haklarına yer veren özel düzenlemeleri kapsayıcı yasal zeminin olmaması, gerekse çalışma hayatını düzenleyen kanunlarda bu alana yeterli yer verilmemesi, ev hizmeti çalışanlarını başta sosyal güvenlik ve iş güvenliği olmak üzere birçok önemli alanda zora sokmaktadır. Bu durum ev hizmeti çalışanlarının ekonomik ve sosyal haklar açısından kayıplar yaşamalarına neden olmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, ev hizmetlerinde çalışanların işçi olarak görülmemesi ve kayıtlı çalıştırılmasının zorunlu olmadığı yönünde bir anlayış bulunması, bu alanda çalışanların sosyal güvenlik sistemi içine girmesi, örgütlenmesi gibi birçok alanda engel oluşturmaktadır.

Türkiye’de ev hizmetlilerinin neredeyse tamamına yakınının sosyal güvenlik sistemi dışında “sigortasız” olarak çalıştırıldığını ifade eden çalışmalar bulunmaktadır. Nitekim Aralık 2010 itibariyle SGK’ ya ev işlerinde çalışan olarak bildirilen sayısı sadece 3204’dür. Oysaki evde hizmet sektöründe ücretli ve yevmiyeli çalışanların sayısının 2011 yılında 121000 kişi olduğu ve profesyonel grupların evde çalışmasının yaygın olmadığı Türkiye’de bu sayının önemli bir bölümünün ev hizmetinde çalışanlardan oluştuğunu varsayan (Toksöz ve Erdoğan,2013: 14) düşünceler bulunmaktadır. Karadeniz (2008) tarafından yapılan bir çalışmada ev hizmetlerinde çalışanların yüzde 51,8’inin haftalık 45 saatin altında çalıştığı ve asgari ücretin altında gelir elde ettiği belirtilmektedir. Ayrıca ev hizmetlerinde gündelik çalışan kadınların temizlik gibi ağır ve tehlikeli işlerde çalışmaları, iş kazası ve meslek hastalığı riskleri ile karşı karşıya kalmaları da en az diğer çalışan grupları kadar sosyal güvenceye ihtiyaç duymaları (Karadeniz, 2011: 111) gerçeğini doğrulamaktadır.

Günümüzde halen birçok ülkede ev hizmetlerinin aile hukuku kapsamında olduğu ve iş hukuku kapsamına alınmadığı görülmektedir. İş yasaları yaygın olarak, ev hizmetleri çalışanlarını diğer işçi kategorilerinin sahip olduğu birçok haktan mahrum bırakarak, onlara düşük düzeyde koruma sağlamakta ya da onları tamamen kapsamı dışında tutmaktadır (Karaca ve Kocabaş, 2009:166).

Türkiye’de 4857 sayılı İş Kanunu, 6098 sayılı Borçlar Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu kapsamındaki düzenlemeler ev hizmetinde çalışanların çalışma ilişkilerini ve sosyal haklarını kapsamaktadır. Ancak bu kanunların yeterli kapsamaya sahip olmaması, karmaşıklığı, etkisizliği ve taraflarınca bilinmemesi, uygulamada pek çok sorunun yaşanmasına neden olmaktadır.

Türkiye’de ev hizmetlerinde çalışanların 4857 sayılı İş Kanununun kapsamı dışında (m.4/1e) olduğu, ev hizmetlerinde çalışanların Borçlar Kanununun ilgili hükümlerine tabii oldukları görülmektedir. Sosyal güvenlik açısından ise 1964 tarihli 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, ev hizmetlerinde çalışanlara sigortalı sayılmayanlar arasında yer vermiş, 11.08.1977 Tarih ve 2100 sayılı yasa ile ilgili maddeye “ücretli ve sürekli çalışanlar hariç” ibaresi eklenmiştir. 2006 tarihli 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu m.6-c’ye göre ise “Ev hizmetlerinde süresiz olarak çalışanlar ile ev hizmetlerinde hizmet akdi ile sürekli çalışmasına rağmen, haftalık çalışma sürelerinin 4857 sayılı İş Yasası’nda belirtilen sürelerden az olması nedeniyle, aylık kazançları prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olanlar” yasa kapsamı dışında tutulmuşlardır.

Ev hizmeti çalışanlarının sosyal sigortalılığı konusunu düzenleyen maddelerde “sürekli olarak çalışma” gibi ifadelerin anlaşılabilmesi, farklı yorumlanması ve uygulamada farklılıklara neden olması bu alanın yeniden özel ve detaylı olarak düzenlenmesi sürecini gerekli kılmıştır. Şöyle ki 2008 yılında 5754 sayılı Kanunla 5510 sayılı Kanunun 6/1c maddesinde “Ev hizmetlerinde çalışanlar (ücretli ve sürekli olarak çalışanlar hariç)” şeklinde bir değişikliğe gidilmiştir. Bu durum ücretli ve sürekli olarak çalışanlar hariç olmak üzere ev hizmetinde çalışanların sigorta kapsamı dışında tutulmasına neden olmakla birlikte yukarıda da değinildiği üzere sürekli olarak çalışma ifadesinden kaynaklı karışıklıkları da doğurmuştur. Dolayısıyla 2014 yılında 6552 sayılı Kanunla 5510 sayılı Kanuna eklenen bir madde ile (Ek madde 9) 1.Nisan.2015 tarihli Ev Hizmetlerinde 5510 sayılı Kanunun Ek 9. Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 2015). Bu tebliğ ile ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılığı konusu detaylı olarak düzenlenmiştir.

3. Türkiye’de Ev Hizmetinde Çalışanların Sosyal Güvenliğine İlişkin Düzenlemeler

1.Nisan.2015 tarihinde yürürlüğe giren Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanunun Ek 9. Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğe göre ev hizmetinde çalışanlar, bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı “on gün ve daha fazla çalışanlar” ve aynı veya farklı gerçek kişi yanında “ ay içinde on günden az çalışanlar” olmak üzere ikiye ayrılmışlardır¹ (Süral, 2015:217).

¹ “Çalıştıran”, ev hizmetlerinde ay içinde on günden az süreyle sigortalı çalıştıran ve işveren sayılmayan gerçek kişiyi; “işveren” ise ev hizmetlerinde ay içinde çalışma gün sayısı on gün ve daha fazla süreyle sigortalı çalıştıran gerçek kişiyi ifade etmektedir. Buna göre, çalıştıran ve işverenin gerçek kişi olması gerekirken, tüzel kişi adına ek 9. Madde kapsamında sigortalı çalıştırılması talepleri kabul edilmeyecektir (Süral, 2015:217).

3.1.Ev Hizmetlerinde On Gün Ve Daha Fazla Süre İle Çalışanların Sigortalılığı ve İşlemleri

Ev hizmetlerinde on gün ve daha fazla süre ile çalışan sayılabılme, ev hizmetlerinde ay içinde çalışma saat süresine göre hesaplanmaktadır. Çalışma saat süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı on gün ve daha fazla süre olan çalışanlar, 1 Nisan 2015 tarihinden itibaren 5510 sayılı Kanunun ek 9. maddesi uyarınca, ücretle ve sürekli çalışma şartı aranmadan Kanunun 4/1a maddesine tabi sigortalı sayılacaklardır. Bu sigortalılara 5510 sayılı Kanunun uzun ve kısa vadeli sigorta kolları, genel sağlık sigortası ve işsizlik sigortası hükümleri uygulanarak, sigortalılara sağlanan haklardan aynı şekilde yararlanmaları sağlanmaktadır.

Ev hizmetlerinde çalışanların sosyal güvenlik kurumuna bildirimine bakıldığında; ev hizmetlerinde on gün ve daha fazla süre ile çalışanların bildiriimi “Ev Hizmetlerinde On Gün ve Daha Fazla Çalıştırılacaklara İlişkin Bildirge” ile yapılacaktır. İşverenlerin, çalışmanın başladığı ayın sonuna kadar ikamet ettikleri yere en yakın üniteye² vermelerinin zorunlu olduğu bildirgedeki işe giriş tarihi, sigortalılık başlangıç tarihi olacaktır. İşkolu kodu “9700 Ev içi çalışan personelin işverenleri olarak hane halklarının faaliyetleri” olan bildirgenin doldurulması, sigortalı ve işveren tarafından imzalanıp belirtilen üniteye başvuru yapması gerekmektedir. Bildirgeden bir defaya mahsus olarak, işverenin ilk prim ödemesine ek olarak tahsil edilecek damga vergisi kesintisi yapılmaktadır.

Kurumca, işveren kayıtlarının TC kimlik numarası üzerinden takip edileceği sistemde ev hizmetinde birden fazla kişi çalıştırılması durumunda her bir sigortalı için ayrı bildirge düzenlenmesi gerekmektedir. Öte yandan ev hizmetlerinde on gün ve daha fazla süre ile çalışanlar, çalışmaya başladıklarını, çalışmaya başladıkları tarihten itibaren en geç bir ay içinde “Sigortalı Bildirim Belgesi” ile doğrudan veya internet veya benzeri ortamda Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirmelidirler.

İşverenler, ayda on gün ve daha fazla süre ile çalışan ev hizmetlilerinin primlerini, sigortalı çalıştırdıkları ayı takip eden ayın sonuna kadar Kuruma ödeyeceklerdir. % 20’si uzun vadeli sigorta kolları, %12,5 genel sağlık sigortası, %2 ‘si iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası ve %3’ü işsizlik sigortası primi olmak üzere toplam %37,5 oranında prim ödemesi gerçekleştirilecektir. Sigorta prim ödemesinde, işverenler 4/1a’lı çalıştıran işverenlerin yararlandıkları sigorta prim teşviklerinden yararlanabileceklerdir.

Ev hizmetlerinde on gün ve daha fazla süre ile çalışanların sigortalılıkları, çalışmalarının sona erdiğinin Sosyal güvenlik kurumuna bildirilmesi veya sigortalının ölümü ile sona erdirilecektir. Çalıştırılan sigortalının işten ayrılması durumunda, işten ayrılış tarihini takiben on gün içinde “ Ev Hizmetlerinde On Gün ve Daha Fazla Çalıştırılacaklara İlişkin Bildirge’nin F-Sigortalının İşten Ayrılma/Durum Değişiklikleri” kısmının doldurularak Kuruma verilmesi gerekmektedir.

² Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü ile Sosyal Güvenlik Merkezine

“Ev Hizmetlerinde On Gün ve Daha Fazla Çalıştırılacaklara İlişkin Bildirge” nin işveren tarafından yasal süresinde verilmemesi halinde işverene her bir sigortalı için asgari ücret tutarında idari para cezası uygulanacaktır. Sigortalının işten ayrılması halinde “Ev Hizmetlerinde On Gün ve Daha Fazla Çalıştırılacaklara İlişkin Bildirge”nin F-Sigortalının İşten Ayrılma/Durum Değişiklikleri” nin doldurulup işten ayrılmayı takip eden on gün içerisinde verilmemesi halinde ise asgari ücretin onda biri tutarında idari para cezası uygulanacaktır (Resmi Gazete, 2015; Manav,2015; Türkay, 2015; Topgül, 2016).

Türkiye, özellikle eski doğu bloku ülkelerinin dağılmasından sonra pek çok kadın göçmenin göç ettiği ülkelerden biri haline gelmiştir. Son yıllarda ise bu alanda Suriyeli kadın istihdamı da kayıt dışı bir şekilde hızlanmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de uzun yıllardır ev hizmetleri sektöründe gerek temizlik gerek bakım işlerinde göçmen kadın işçi istihdamı söz konusudur. Bu durum ev hizmetinde çalışan yabancı uyruklular ile ilgili de düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Buna göre 5510 sayılı Kanunun ek 9. maddesi kapsamında on gün ve daha fazla süre ile yabancı uyruklu sigortalıların da çalıştırılması ile ilgili düzenleme mevcuttur. Öte yandan ev hizmetlerinde on günden az süre ile yabancı uyruklu sigortalı çalıştırılmayacaktır. Yabancı uyruklu çalıştırılması durumunda işverenler, “Ev Hizmetlerinde On Gün ve Daha Fazla Çalıştırılacaklara İlişkin Bildirge” nin yanında yabancıların çalıştırılması için gerekli olan çalışma iznini de bildirgeye ekleyerek başvuru yapacaklardır (Resmi Gazete,2015).

3.2. Ev Hizmetlerinde On Günden Az Çalışanların Sigortalılığı ve İşlemleri

Ev hizmetlerinde on günden daha az çalışmanın tespitinde günlük 7.5 saat esas alınmaktadır. Günlük 7.5 saatin altındaki çalışmalar bir gün olarak kabul edilerek, çalışma süresi belirlenecektir ve çalıştırılan aynı sigortalıyı ay içinde çalıştırdığı gün sayısı dokuz günü geçmesi halinde on gün ve daha fazla süre ile sigortalı çalıştıranlara ilişkin işlemler yürütülecektir.

Ev hizmetinde ay içinde on günden az sigortalı olarak çalışanlar iş kazası ve meslek hastalığı sigortası kapsamında sigortalı sayılacaktır ve sigortalı çalıştırılanlar on güne kadar (on gün hariç) çalıştırdıkları sigortalılar nedeniyle işveren sayılmayacak, bu durumda iş kazası ve meslek hastalığı ile ilgili sorumlu tutulmayacaklardır.

Ev hizmetlerinde on günden az sigortalı olarak çalışanların bildirimini “Ev Hizmetlerinde On Günden Az Sigortalı Çalıştırılacaklara İlişkin Başvuru Formu³” ile çalışmanın geçtiği ayın sonuna kadar ilgili üniteye⁴ yapılacaktır. On günden az çalışmanın takip eden aylarda da devam etmesi ve bu durumun formda belirtilmesi halinde her ay için bildirim yapılması beklenmemektedir. Ayrıca ev hizmetlerinde on

³ Formda çalışan ve çalıştırılan kişinin imzası, kaç gün çalıştırıldığına dair bildirim, e-posta adresleri, cep telefonları bilgileri doldurulacaktır

⁴ Sosyal Güvenli İl Müdürlükleri ile Sosyal Güvenlik Merkezleri

günden az sigortalı olarak çalışanların bildirimini internet aracılığıyla⁵ da çalıştıranlar tarafından yapılabilecektir. On günden az çalışanlar da çalışmaya başladıkları tarihten itibaren en geç bir ay içinde “Sigortalı Bildirim Belgesi” ile çalışmaya başladıklarını doğrudan veya internet veya benzeri ortamda Sosyal güvenlik kurumuna bildirmelidirler.

Ev hizmetinde on günden az çalışanlar için, çalıştıranlar sigortalı çalıştırdıkları her gün için prime esas günlük kazanç alt sınırının (günlük asgari ücretin) %2’si oranında iş kazası ve meslek hastalığı primi ödeyeceklerdir. On günden az sigortalı çalıştıranların yükümlülüklerinin hafifletildiği sistemde, çalıştırandan işyeri bildirgesi, sigortalı işe giriş bildirgesi ile aylık prim ve hizmet belgesi, işten ayrılış bildirgesi gibi bildirelerin düzenlenmesi istenmemektedir.

“Ev Hizmetlerinde On Günden Az Sigortalı Çalıştırılacaklara İlişkin Başvuru Formu” ile Kuruma başvuranların, sigortalı ve çalıştıran tescili yapıldıktan sonra çalıştıran kişiler %2 oranında iş kazası ve meslek hastalığı sigortasını banka aracılığıyla ya da internet⁶ üzerinden kredi kartı, banka kartı ile Kuruma ödeyebilirler.

5510 sayılı Kanunun ek 9 uncu maddesi kapsamında 10 günden az sigortalı çalışanlar % 32,5 oranındaki uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası primini takip eden ayın sonuna kadar ödemeleri halinde, uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası yardımlarından da yararlanabilecektir. Uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası tescilinde sigortalılardan herhangi bir müracaat alınmayacak, tescil ve tahakkuk kaydı Kurumca elektronik ortamda oluşturulacaktır. Sigortalılığın sona ermesinde de aynı şekilde işlem yapılacaktır. Sigortalıların uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası priminin kendileri tarafından ödenebilmesi için ev hizmetlerinde aynı ya da farklı çalıştıran yanında en az 1 gün, en fazla 9 gün süre ile çalışması yeterli olacaktır. Uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası priminin takip eden ayın sonuna kadar sigortalı tarafından ödenmesi gerekmekte olup, primin ödenmemesi halinde uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası kaydı kapatılacak, primin ödenme hakkı düşecektir. Uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası tescili aylık olarak yapılacak, takip eden ayda sigortalının ev hizmetlerinde ayda 10 günden az çalışmasının bulunmaması halinde uzun vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası tescili oluşturulmayacaktır.

Diğer yandan ev hizmetlerinde on günden az çalışanın SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı gibi sigortalı olması veya yaşlılık veya emeklilik aylığı alması nedeniyle genel sağlık sigortalılığının bulunması durumunda ayrıca genel sağlık sigortası tescili de oluşturulmayacaktır.

1.4.2015 tarihinden önce ev hizmetlerinde on gün ve daha fazla süre ile sigortalı çalıştıran işverenler işyeri dosyasını kapattıktan sonra Kanunun ek 9 uncu maddesi kapsamında ev hizmetlerinde işveren yanında on gün ve daha fazla süre ile çalışanların sigortalılığı, bildirimini, tescili ve primlerin ödenmesi ile ilgili belirtilen usul ve esaslara

⁵ www.turkiye.gov.tr adresinin “e-hizmetler” menüsünün altında bulunan “Ev Hizmetleri” kısmından bildirimde bulunulabilir

⁶ www.sgk.gov.tr adresinden e-sgk menüsünden “Kart ile prim ödeme”, “Diğer ödeme” seçeneği

göre müracaat edebileceklerdir (Resmi Gazete, 2015; Manav, 2015; Türkay, 2015; Topgül, 2016).

4.Ev Hizmeti Alanında Çalışan ve Çalıştıran Gözüyle Yeni Sosyal Güvenlik Düzenlemeleri

4.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Yöntemi

5510 sayılı Kanunun ev hizmetlerinde çalışanlara dair ek 9. Maddesi ve bu madde çerçevesinde çıkarılan Ev Hizmetlerinde 5510 sayılı Kanunun Ek 9. Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ, ev hizmeti alanında çalışanların sigortalılığına ilişkin düzenlemelere yer vermesine rağmen, pratikte bu düzenlemelerin karşılığını ne derece bulabildiği tartışmalıdır. Bu kapsamda çalışma, ev hizmetinde çalışanların ve ev hizmetini talep edenlerin yeni sosyal güvenlik düzenlemelerine ilişkin düşüncelerini, düzenlemenin etkinliğini ve sorunlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Uygulamada yaşanan sorunların tespiti, düzenlemenin etkinliğini sağlamak ve çözüme yönelik somut politikalar üretebilmek açısından fayda sağlayacaktır. Belirtilen amaç ve önem doğrultusunda ev hizmetinde çalışan 20 kadın ve ev hizmeti çalışanı istihdam eden 20 kadın ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakat kapsamında kadınlara, sosyal güvenceye sahip olmak, sosyal güvenlik pratikleri ve yeni sosyal güvenlik düzenlemelerine yönelik düşünceleri sorulmuş ve açık uçlu sorularla derinlemesine mülakat yapılmıştır.

4.2. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bulguları ev hizmetinde çalışan kadınların düşünceleri ve ev hizmeti çalışanı istihdam eden kadınların düşünceleri olmak üzere iki temel başlık altında değerlendirilecektir. Öncelikle ev hizmetinde çalışan kadınların demografik özellikleri ve sorulara verdikleri cevaplar incelenecek, daha sonra ev hizmeti çalışanı istihdam eden kadınların demografik özellikleri ve mülakat sorularına verdikleri cevaplar analiz edilecektir.

4.2.1. Ev Hizmetinde Çalışan Kadınların Sosyal Güvenlik Düzenlemesine İlişkin Düşünceleri

Yeni sosyal güvenlik düzenlemesi hakkında mevcut düzenlemelerden yararlananların görüşlerini almak amacıyla taşıyan bu çalışmanın ilk ayağını ev hizmeti alanında çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Nitelik itibarıyla vasıfsız ve hane gelir seviyesi düşük olan kadınların, temel bir gelir getirici faaliyet olarak ev hizmeti alanında çalıştığı görülmektedir. Ev hizmetini kapsayan işlerin, ağırlıklı olarak “kadın sorumluluğunda” görülmesi, bu alanın başaktörünün kadınlar olmasına sebep olmaktadır.

Tablo 1. Ev Hizmetinde Çalışan Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Sayı	Yüzde
Yaş Aralığı		
20-30	16	80
31-40	1	5
41-50	3	15
Medeni Durum		
Evli	18	90
Bekar	2	10
Eğitim Durumu		
İlköğretim	16	80
Meslek lisesi	4	20
Ev Hizmetinin Türü		
Evin düzeni ve temizliği	15	75
Çocuk Bakımı	3	15
Her ikisi	2	10
Çalışma Süresi		
Yarım Gün	-	-
Tam Gün	20	100
Sosyal Güvence Durumu		
Eşi üzerinden	12	60
Kendisi	3	15
Sigortasız	5	25
10 gün üzerinden Çalışma		
On günden az	-	-
On günden fazla	20	100

Mülakat yapılan kadınların demografik özellikleri, sosyal güvenceye sahip olma açısından belirleyicilik taşımaktadır. Bu doğrultuda demografik veriler incelendiğinde mülakata katılan ev hizmetlisi kadınların genel profiline ulaşmak mümkündür. Buna göre, mülakata katılan kadınların on altısı (%80) 20-30 yaş aralığında, biri (%5) 31-40 yaş aralığında ve üçü (%15) 41-50 yaş aralığındadır. Demografik özelliklerden yaş unsuruna bakıldığında mülakata katılan kadınların ağırlıklı olarak genç yaşlarda olduğu görülmektedir. Bu durumun geleceğe yönelik sosyal güvenceye sahip olma isteği üzerinde etkisi olduğu tahmin edilmekte ancak yaş unsuru diğer demografik unsurlarla birlikte değerlendirildiğinde sigortalı olma durumunu farklı yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Bir diğer demografik gösterge olan medeni duruma bakıldığında mülakata katılan kadınların on sekizi (%90) evli, ikisi (%10) ise bekarıdır. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar incelendiğinde, medeni durumun eş üzerinden sigortalı olmaya bağlı olarak sosyal güvenceye sahip olma düşüncesini etkilediği görülmektedir. Öte yandan mülakata katılan kadınların on altısının (%80) ilköğretim, dördünün (%20) meslek lisesi düzeyinde eğitime sahip olduğu ve meslek lisesi çıkışlı dört kadının kız meslek lisesi çocuk gelişimi branşından mezun oldukları görülmektedir. Meslek lisesinden

mezun olan kadınların üçü çocuk bakımı işi yaparken, biri çocuk bakımı ve ev temizliğini birlikte yapmaktadır. Çocuk bakımı işini yapan kadınlar, mezun oldukları okul türünün ve branşın bu işi yapmalarında ve kendilerini çalıştıranlar tarafından seçilmelerinde belirleyici olduğunu düşünmektedirler.

Ev hizmetinin türü açısından mülakata katılan kadınlar incelendiğinde, kadınların onbeşi (%75) evin düzeni ve temizliği, üçü (%15) çocuk bakımı, ikisi (%10) ise her iki ev hizmeti türünü birlikte yapmaktadırlar.

Sigortalı olmada belirleyici olan çalışma süresi açısından bir değerlendirme yapıldığında ise mülakata katılan kadınların tamamı tam gün çalıştığını ifade etmiştir. Bu durum sigortalılığa esas 10 gün üzerinden hesaplandığında ise mülakata katılan kadınların tamamının on günden fazla çalıştığı görülmektedir. Mülakata katılan kadınların onu (%50) bir hanede ev hizmeti için çalışırken, onunun (%50) ise farklı hanelere ev hizmeti için çalışmaya gittikleri tespit edilmiştir.

Mülakata katılan kadınların sosyal güvenceye sahip olma durumuna bakıldığında ise kadınların onikisi (%60) eşi üzerinden sosyal güvenceye sahipken, beşinin (%25) sosyal güvenceye sahip olmadığı, üç kişinin (%15) ise işverenleri tarafından sigortalandıkları bulgusu edinilmiştir. İşverenleri tarafından sosyal sigortalılık işlemleri yürütülen bu kadınların ikisi sadece çocuk bakımı, biri ise çocuk bakımı ve ev temizliği işini birlikte yapmaktadırlar. İşverenleri tarafından sigortalanan kadınlara, işverenlerinin meslekleri sorulduğunda ise iki işverenin muhasebeci birinin ise mali müşavir olduğu belirtilmiştir. Zira işverenlerin meslekleri, sigortalılık işlemlerinin bilinmesi ve yürütülmesi açısından önem arz etmektedir.

Belirtilen demografik unsurlara ve çalışma sürelerine sahip olan kadınlara, sosyal güvenceye ve mevcut düzenlemelere ilişkin bilgiye sahip olma, çalışılan evden sigorta talep etme, ev hizmeti talep edenlerin sigorta yaptırmaya yönelik tutumları ve sistemin etkinliğinin sağlanması yönündeki önerilerini içeren açık uçlu sorular sorulmuştur. Buna göre mülakata katılan ev hizmetinde çalışan kadınların tamamı (%100) sosyal güvenceye sahip olmayı önemsemekte ve sigortalı olmayı istemektedirler. Kadınların sosyal güvenceye sahip olma isteğine yön veren temel unsurlar incelendiğinde, kullanılan ifadeler anlamlı bir sonuç ortaya koymaktadır.

Genel sağlık sigortasından (GSS) yararlanabilme (%90), kendini güvende (%80) ve bağımsız (%60) hissetme, emeklilik (%25) vurguları üzerinden sosyal güvenceye sahip olmanın kendileri için önemini açıklayan kadınların cevaplarında birden fazla unsura yer verdikleri görülmektedir. Buna göre özellikle evli ve çocuklu katılımcıların ilk vurgusunun GSS olduğu, devamında güvende hissetme vurgusunda buldukları tespit edilmektedir. Bağımsız hissetme vurgusu yapan kadınların ise genç, evli ve eşi üzerinden sigortalı olduğu belirlenirken, verilen cevaplardan eş üzerinden sigortalı olma durumundan memnuniyetsizlik duydukları anlaşılmaktadır. Özellikle de eşi kaybetme durumunda çocuklarının ve kendi durumunun ne olacağını bilememe endişesi, kendi sosyal güvencesine sahip olma isteğini arttıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mülakata katılan beş kadının ise ağırlıklı olarak emeklilik konusuna vurgu yaptığı görülmektedir. Bu kadınlardan üçünün sigortalı olduğu göz önünde tutulduğunda,

diğer kadınların vermiş oldukları cevaplardaki endişeleri taşımadıkları ve bundan dolayı gelecekle ilgili düşünceleri üzerinden yanıtlar verdikleri görülmektedir.

Mülakata katılan kadınların verdiği cevaplar incelendiğinde 17'sinin (%85) yeni sosyal güvenlik düzenlemesiyle ilgili kısmen bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir. 5510 sayılı Kanunun Ek 9. Maddesi Kapsamında sigortalı çalıştırılması ile ilgili düzenlemelerin içeriğine ilişkin net ve doğru bilgiye sahip olmayan ev hizmeti çalışanlarının yine 17'si (%85) yeni düzenlemelerin etkin işlemediğini düşünmektedirler.

5510 sayılı Kanunun Ek 9. Maddesi Kapsamında sigortalı çalıştırılması hakkındaki düzenlemelerin layıkıyla bilinmesi, ev hizmeti alanında çalışan kadınların haklarını bilmeleri, işverenlerinden sigorta talep etme süreçlerinde bilinçli davranmaları, doğru bilgi aktarımında bulunmaları açısından önem taşımaktadır.

Çalışılan evden sigorta talep etme, ev hizmeti talep edenlerin sigorta yaptırmaya yönelik tutumları ve sistemin etkinliğini engelleyen faktörlerin tespitine ilişkin sorulara verilen cevaplar incelendiğinde, cevapların aynı temel konular üzerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Buna göre; “Çalıştığımız evlerden sigorta talebiniz var mı, gittiğiniz evlerde bu konudaki tutum nedir” sorusuna verilen cevaplardan, sosyal güvenlik düzenlemesiyle ilgili gerek ev hizmeti işini yapan kadınların gerekse bu hizmeti talep edenlerin bilgi eksikliği olduğu ve bu durumun sigortalılık önünde önemli bir engel oluşturduğu görülmektedir. Öte yandan ev hizmeti işi yapan kadınlar, sigortalı olma isteğine rağmen bunu işverenlerine ifade etmede de çekince yaşadıklarını ifade etmektedirler.

Mülakata katılan kadınların 10'u çalıştıkları evlerden sigorta talep ettiklerinde olumsuz tavırlarla karşılaştıklarını, 7'si ise sigorta talebinden çekindiklerini ifade etmişlerdir. Sigorta talebinde bulunan ve talep etmekten çekinen 17 kadının, işverenlerinden aldıkları cevaplar ve karşılaştıkları tutumlar incelendiğinde kadınların cevaplarında birden fazla unsura yer verdikleri görülmektedir. Buna göre sigorta talep eden kadınların en fazla karşılaştıkları tutum, “sigorta istememe halinde çalışmaya devam etme”(%88) ve “iş ilişkisine son verme” (%88) şeklinde gerçekleşmektedir. Yine sigorta talebine ilişkin işverenlerin bir diğer tutumu gündelik/aylık ücretin arttırılması (%76) şeklinde de karşılanmaktadır. Sigorta talep etmeye çekindiklerini ifade eden ev hizmetlisi kadınlar, henüz kendileri böyle bir talepte bulunmadan evlerine gittikleri işveren kadınların konu hakkında tavırlarını ortaya koyarak, sigorta talebini engellediklerini ifade etmektedirler.

Mülakata katılan kadınlara göre işverenlerin belirtilen tutumları sergilemelerinin temel sebebi, işverenlerin de yeni sosyal güvenlik düzenlemesi hakkında bilgi sahibi olmaması ve sigorta maliyeti, sigorta işlemleri ile uğraşmak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Yine aynı zamanda Suriyeli göçmen kadınların da ev hizmeti alanına girişi, ev hizmeti talep edenler açısından alternatif oluşturmaktadır. Suriyeli göçmen kadınların sigortasız, ucuza çalışmayı kabul etmeleri, birçok işveren kadın açısından cazip görülmektedir.

Mülakata katılan kadınların, sigorta talebine ilişkin dile getirdikleri önemli bir diğer husus ise “mimlenme” endişesi taşımalarıdır. Özellikle sigorta isteğini dile getirmekten çekindiğini ifade eden kadınlar, sigorta istemeyen kadınların piyasada değerli hale geldiğini, sigorta isteyenlerin ise «mimlenmekte» ve çalışacak ev bulmakta zorlandığını belirtmektedirler. Enformel iş arama kanalları üzerinden işleyen bir çalışma alanı olan ev hizmeti alanında, gerek çalışanlar gerekse çalıştıranlar açısından referans önemli görölmektedir. Buna bağlı olarak, ev hizmetinde çalışan kadınlar, sigorta istemenin kendileri açısından kötü bir damgalamaya sebep olacağı konusundan endişe taşımaktadırlar.

Mülakata katılan ev hizmetlisi kadınlara göre sistemin etkin işleyebilmesi için, yeni düzenlemelerin tanıtımına önem verilmesi ve ev hizmeti talep edenlerin denetlenebildiği bir sistemin gerekliliği ifade edilmektedir. İŞKUR aracılığıyla işe yerleştirilmenin de çalışma şartlarını düzenleyeceği düşünceğini taşıyan ev hizmetlisi kadınlar, ev işinin iş bu işi yapanların işçi olarak sayılması yönünde düzenlemeler yapılmasını da talep etmektedirler. Çözüm önerileri arasında dikkat çeken bir husus ise erkeklerin, kadınlara bakış açısını içermektedir. Buna göre, sigortalı erkeklerin eşlerinin sigortalanması konusunu önemsemedikleri, sigorta yoluyla erkeklerin kadınların kendilerine olan bağımlılıklarının devamını dilediklerini belirtmekte, küçük yaşlar itibariyle eğitimde kadın-erkek eşitliğine vurgu yapan bir sistemin gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar.

4.2.2. Ev Hizmeti Talep Edenlerin Sosyal Güvenlik Düzenlemesine İlişkin Düşünceleri

Ücretli ev hizmeti, yeniden üretim maliyetine (kadın) işverenin ve devletin hiç karışmadığı bir emek kategorisi olarak küresel piyasada yerini büyük ölçüde almıştır (Özkaplan,2009:18). Ancak son yıllarda ev hizmetinde çalışan kadınların öncelikli sorunu haline gelen sosyal güvenlik alanına ilişkin düzenleme gereksinimi ve baskısı, devleti ev hizmetinde çalışanlara yönelik sosyal koruma sağlamaya yöneltmiş ve ev hizmeti talep edenleri de bu konu ile ilgili sorumluluk alanına çekecek bir düzenlemeye yer vermiştir. (5510 sy. Kanun ek 9. Md). Yapılan düzenlemenin ev hizmeti talep edenler açısından önemli kolaylıkları bulunduğu yönünde düşünceler olmakla birlikte ev hizmeti talep edenlerin genel bakış açısının tespiti önem arz etmektedir. Özellikle sistemin etkin işleme önündeki engellerin, sorunların tespitinde uygulayıcıların görüşlerini değerlendirmek çözüm önerileri ve politika geliştirmeye katkı sağlayacaktır.

Bu doğrultuda ev hizmeti talep eden ve ev hizmeti türlerinden en az biri için kadın çalıştıran orta ve üst gelir grubundan 20 kadın ile biçimsel mülakat gerçekleştirilmiştir. Kadınlara, ev hizmetinde çalışan kadınların sosyal güvenceye sahip olmaları yönündeki fikirleri, yeni sosyal güvenlik düzenlemesi hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları, evlerinde istihdam ettikleri kadınların sigorta talebi ve bu talebe karşı kendilerinin tutumları ve sistemin etkinliğinin sağlanması yönünde önerilerini içeren açık uçlu sorular sorulmuştur.

Tablo 2. Ev Hizmeti Talep Eden Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Sayı	Yüzde
Medeni Durum		
Evli	18	90
Bekar	2	10
Eğitim Durumu		
İlkokul	1	5
Ortaokul	1	5
Lise	1	5
Lisans	12	60
Lisansüstü	5	25
Ev Hizmetinin Türü		
Evin düzeni ve temizliği	17	85
Çocuk Bakımı	1	5
Her ikisi	2	10

Mülakata katılan ve ev hizmeti satın alan kadınların demografik özellikleri incelendiğinde medeni durum açısından yüzde 90'ının evli, yüzde 10'unun ise bekar olduğu görülmektedir. Eğitim durumu açısından katılımcılar değerlendirildiğinde yüzde 60'ının lisans, yüzde 25'inin ise lisans üstü eğitime sahip olduğu tespit edilmiştir. Talep edilen ev hizmeti türü açısından katılımcıların durumu incelendiğinde ise yüzde 85'inin evin düzeni ve temizliği, yüzde 5'inin sadece çocuk bakımı ve yüzde 10'unun ev temizliği ve çocuk bakımı hizmetini birlikte aldıkları görülmektedir. Ev hizmeti talep edenlerin genelde iş ve aile sorumluluklarını bir arada yürütmeye çalışan kadınlar olduğu bilinmektedir. Çalışma kapsamında görüşülen kadınların özellikleri dikkate alındığında da ev hizmetinin çoğunlukla evli, çocuk sahibi ve çalışan kadınlar tarafından talep edildiği görülmektedir. Öte yandan görüşme yapılan kadınların yaş, gelir düzeyi ve meslek bilgileri açısından özelliklerine bakıldığında ise kadınların 28-55 yaş aralığında dağılım sergiledikleri, gelir düzeyi açısından ise yüzde 90'ınının 5001 TL ve üstü, yüzde 10'unun ise 3500-5000 TL aralığında gelire sahip oldukları, bir ev hanımı dışında öğretmen, doktor, akademisyen, mühendis, muhasebeci, esnaf gibi farklı mesleklere sahip katılımcı profili ortaya çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında görüşülen ev hizmeti talep eden kadınların yüzde 25'i beş yıl ve altı, yüzde 50'si altı ile on yıl arası ve yüzde 25'i on bir yıl üstü zaman diliminde ev hizmeti satın almaktadır. Görüşme yapılan zaman dilimi içinde mülakat yapılan kadınların on yedisi yerli kadın ile çalışırken, üçünün Suriyeli kadın ile çalıştığı tespit edilmiştir.

Yeni sosyal güvenlik düzenlemeleri ve sigortalı kadın çalıştırmaya yönelik sorulara verilen cevaplar incelendiğinde, ev hizmeti talep eden kadınların yüzde 80'inin düzenleme hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı, kulaktan dolma bilgilerle hareket ettikleri tespit edilmiştir. Yüzde 20'si ise bilgi sahibi olsa da sigorta yaptırma sorumluluğunu taşımak istemedikleri yönünde ifadelerde bulunmuşlardır.

Sigortalı kadın çalıştırmaya yönelik cevaplar ayrıntılı olarak incelendiğinde, ev hizmeti talep eden kadınların sigorta maliyetine katlanmak istemedikleri, bürokratik ve yasal süreçlerle uğraşmak istemedikleri ve “işveren” olarak tanımlanarak bu tanımın sorumluluklarını yüklenmek istemedikleri görülmektedir. Görüşme yapılan kadınlar, ev hizmetine çağırdıkları kadınlara ücret dışında pek çok yan ödeme ve yardımlarda bulduklarını (yol parası, bayram parası, ramazan kumanyası, giyecek yardımı, çocuğu okuyanlara kırtasiye, eğitim yardımı gibi) söyleyerek, sigorta maliyeti de eklenince kendileri için önemli bir ekonomik yük ortaya çıkacağını belirtmektedirler. Sigorta işlemleri ile ilgili kulaktan dolma bilgi sahibi olan kadınlar, bu işlemlerin kendileri için karışık bürokratik ve yasal işlemler olduğunu düşünerek, bu konudaki endişelerini belirten cevaplar vermişlerdir. Ayrıca pek çok ev hizmetlisi kadının da sigorta yerine gündelik/aylık ücretine zam istediği belirtilmiştir.

Ev hizmeti talep edenlerin endişe duyduklarını ifade ettikleri bir husus ise “sigorta talep eden ev hizmetlisi kadınlara verdiğiniz yanıt, tutumunuz nedir” sorusu ile ortaya çıkmıştır. Görüşme yapılan ev sahiplerinin tamamı “böyle bir taleple karşılaşmadıkları” cevabını vermişlerdir. Ancak bazı evlerde çalışan ev hizmetlisi kadınların, işverenlerini sigortasız çalıştırdıkları zamanlara ilişkin şikâyetle tehdit ettiklerini ve böyle bir durumla karşılaşmaktan duydukları endişeyi dile getirmişlerdir. Aynı zamanda SGK denetmenlerinin evlere baskın düzenlediği ve ev sahiplerine büyük cezalar yazdığı şeklinde duyular aldıklarını da belirtmişlerdir. Bu endişeleri duyan kadınlardan biri, ev temizliğine aldığı kadına “kendi isteğiyle sigorta istemediğine” dair kağıt imzalattığını ifade etmiştir.

Öte yandan Suriyeli kadın çalıştırdığını belirten kadınların cevaplarına bakıldığında da Suriyeli çalıştırmanın temel nedeni olarak yerli kadınların ücretlerinin yüksekliği ve sigorta talep etmemeleri gösterilmiştir. Bu durum ev hizmetinde çalışan yerli kadınlar açısından olumsuz bir tabloya işaret ederken, göçmen kadınlar açısından da olumlu bir tablo olmadığını, göçmenler kadınların ucuz ve itaatkar işgücü olarak görülerek suiistimale uğradıklarını göstermektedir.

Görüşme yapılan kadınlar, sosyal güvenceye sahip olmanın öneminin farkındadırlar ve ev hizmeti alanında çalışan kadınların sosyal güvenceye sahip olmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak, doğrudan “sosyal güvence sağlayan taraf”, “sorumlu işveren” olarak görülmekten ve bunun ekonomik yüküne katlanmak zorunda olmaktan duydukları rahatsızlığı vurgulamaktadırlar. Bu doğrultuda sistemin işleyişine ilişkin önerilerde de, devletin ev hizmeti talep edenler üstündeki sorumluluğu alması gerektiği yönünde cevaplar ağırlık göstermektedir. Şu haliyle sistemin, ev hizmetinde çalışan kadınla çalıştıran kadını karşı karşıya getirip pazarlıkta yalnız bıraktığı, tarafların insafına kalmış bir ortamın oluştuğu ifade edilmektedir. Ayrıca ev hizmeti talep eden kadınlar, sistemin daha kolay yürütülebilir, ulaşılabilir ve sigorta maliyetinin daha düşük olmasını da önermektedirler. Ev hizmetinde çalışma alanının ve şartlarının devlet eliyle düzeltilmesinin gerek ev hizmeti çalışanları gerekse ev hizmeti talep edenler için önem arz ettiği belirtilmektedir.

5. Sonuç

Temizlik ve çocuk bakımı başta olmak üzere her türlü ev içi hizmeti ifade eden ev hizmeti alanının son yıllarda hızla genişlediği ve bir sektör haline geldiği görülmektedir. Kamu tarafından sağlanan kurumsal bakım hizmetlerinin yetersizliği, özel bakım hizmetlerinin ise pahalı olması özellikle iş ve aile sorumlulukları arasında kalan çalışan kadınların, evlerinde piyasadan işçi kadın çalıştırmaları sonucunu doğurmaktadır. Çoğunlukla vasıf seviyesi düşük, yoksul kadınların çalıştığı ev hizmeti alanı, önemli bir istihdam alanı oluşturmaktadır. Ancak ev hizmetinde çalışanların çalışma koşullarından ve yasal düzenlemelerden kaynaklanan önemli sorunları bulunmaktadır. Özellikle yasal alandaki düzenlemelerin yetersizliği, çalışma şartlarının iyileştirilmesi önünde engel oluşturmaktadır.

4857 sayılı İş Kanunu kapsamı dışında bırakılan ev hizmetlerini doğrudan düzenleyen bir yasa bulunmazken, 6098 sayılı Borçlar Kanununun iş sözleşmesine ilişkin hükümlerinin ve genel hükümlerinin ev hizmeti için geçerli olduğu görülmektedir. Ev hizmeti alanında çalışanların sorunlarına bakıldığında ilk sırada sosyal güvenceden yoksunluk gelmektedir. Bu yoksunluk sorunun ortadan kaldırılması, ev hizmetlilerinin kayıt altına alınmaları ve hak kayıplarının önlenmesi amacıyla 2015 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı Kanunun ev hizmetlerinde çalışanlara dair ek 9. Maddesinin olumlu bir hukuki gelişme olduğu ifade edilmektedir.

Ancak yasal düzenlemenin varlığına rağmen, bu yasal düzenlemelerin pratikte karşılığını bulmadığı ve hala ev hizmetinde çalışanlarının büyük bir bölümünün sigortasız çalıştığı / çalıştırıldığı bilinmektedir. Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmanın sonuçları da bu durumu doğrular nitelik arz etmektedir. Çalışma kapsamında mülakat yapılan 20 ev hizmeti çalışanı ve 20 ev hizmeti talep eden kadının, yasal düzenlemeler konusunda bilgi eksikliği yaşadığı tespit edilmiştir. Bilgi eksikliğinin yanı sıra kulaktan dolma bilgilerle hareket edilmesi, sigortalılık önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Görüşme yapılan kadınların tümü sosyal güvenceye sahip olma konusunda olumlu görüş beyan etmektedir. Ancak ev hizmeti alanında çalışanlar, sigorta talep ederlerse işlerini kaybedip, piyasada mimlenme endişesiyle sessiz kalırken; ev hizmeti talep eden kadınlar ise bürokratik işlemlerin karmaşıklığı, devlet tarafından işveren olarak görülmenin yükleyeceği sorumluluğu taşıyamama endişesi ile sigorta düzenlemelerine mesafeli durmaktadırlar.

Çalışan ile çalıştırıcı karşı karşıya getirip, yalnız bırakan bir sistemin sorun oluşturacağını ifade eden katılımcılar, aracı kurumların önemine vurgu yapmışlardır. Sistemin etkin işleyebilmesi için, kolay uygulanabilir ve denetlenebilir bir yapı kazandırılması gerektiği belirtilirken, ev hizmetinde çalışanların “işçi” olarak tanınması yönünde de talepler dile getirilmiştir.

Yasal düzenlemelerin herkes tarafından bilinmesinin önemini bir kez daha ortaya koyan bu çalışmada ortaya çıkan en nitelikli sonuçlardan biri, tarafların mevcut düzenlemeler konusundaki bilgi eksiklikleri olmuştur. Bu doğrultuda, ev hizmetinde çalışanların ve ev hizmeti talep edenlerin 5510 sayılı Kanunun Ek 9. Maddesi kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ ile ilgili bilgilendirilmeleri, farkındalığın artırılması sistemin işleyebilmesi için elzem adımlardan ilkinin oluşturmaktadır.

Kaynakça

Erdem, Z., L. Şahin, (2008), Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı, Kamu-İş, C:10, Sayı 2 ss.43-78.

Erdoğdu, S., G.Toksöz (2013), Kadınların Görünmeyen Emeğinin Görünen Yüzü Türkiye’de Ev İşçileri, Uluslararası Çalışma Örgütü, Çalışma Koşulları ve İstihdam Serisi, No:42.

Eurofund (2005), European Foundation for The Improvement of Living and Working Conditions, Employment in Household Services, <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2001/02/en/1/ef0102en.pdf>.

Karaca, Nuray Gökçek ve F. Kocabaş (2009), Ev Hizmetlerinde Çalışanların Karşılaştıkları Sorunların Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Kamu-İş, C.10 S:4 ss. 161-176.

Karadeniz, O. (2011), Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik, Çalışma ve Toplum, 2001/2 ss. 83-127.

Karadeniz, O. (2008), Ev Hizmetlerinde Çalışanlar ve Sosyal Koruma Sorunu, II.Çalışma Yaşamı Kongresi, İş Müfettişleri Derneği, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fak., Sosyal Politika Araştırma Merkezi, 26-27 Nisan. ss: 176-204.

Manav, E.(2015), “Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılığı”, TBB Dergisi, 120, ss.509-538, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-120-1521> Erişim Tarihi: 09.09.2016.

Ramirez-Machado, J.M. (2003), Domestic Work, Conditions of Work and Employment: A Legal Perspective, Conditions of Work and Employment Series No.7, ILO, Geneva http://www.ilo.int/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_travail_pub_7.pdf.

Resmi Gazete (2015), Ev Hizmetlerinde 5510 Sayılı Kanunun Ek 9 uncu Maddesi Kapsamında Sigortalı Çalıştırılması Hakkında Tebliğ, Sayı: 29313, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150401-16.htm> Erişim Tarihi: 06.05.2015.

Süral, N. (2015), “Ev Hizmetinde Çalışanların Sosyal Güvenliği”, TİSK Akademi, Cilt:10, Sayı:20, ss.214-229.

Topgöl, S. (2016), “Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınların Sosyal Güvenliği”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, C.21, S.1, ss.339-352.

Türkay, İ. (2015), “Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılığı ve Ödenen Ücretin Gelir Vergisinden İstisna Edilmesi”, <http://www.vergiagi.net/vergi/ev-hizmetlerinde-calisanlarin-sigortaliligi-ve-odenen-ucetin-gelir-vergisinden-istisna-edilmesi/> Erişim Tarihi: 18.09.2016.